подготовка; специальность 016 Специальное образование; коррекционные педагоги.

Myronova S., Buinyak M. Formation of social skills in the process of training specialists 016 Special education. The analysis of modern approaches to higher education in the countries of the European Union shows the relevance of the formation of specialists of different profiles of soft skills, which are regarded by employers as higher than the narrow ones. The development of such qualities of a specialist will provide him with the flexibility, the opportunity to improve his qualifications and to find employment in changing social conditions. In the NUS Concept, social competence is considered simultaneously with civic behavior as a form of behavior necessary for effective and constructive participation in public life, in the family, at work, and manifested in respect for the law, respect for human rights, and support for socio-cultural diversity. The purpose of the article is to analyze the results of the study of students' understanding of the specialty 016 Special education for the need to develop social skills in the process of vocational training. Theoretical analysis shows that scientists allocate for the correctional educator such general competencies as: ability to work in a team with specialists of other fields; ability to educate; possession of communication skills and beliefs of different population groups, critical thinking. Practice shows that the formation of social skills in future correctional educators is one of the tasks of a competent approach to the training of modern specialists. The survey found that the majority of respondents understood and focused on the importance of social competences. It is established that the elective disciplines, offered by the Department of Correctional Pedagogy and Inclusive Education to students of specialty 016 Special Education, are responsible for the content and tasks not only of the standards of national higher education, but also European requirements, as they are aimed at the formation of Soft skills.

Key words: social competence; social skills; Soft skills; professional training; specialty 016 Special education; correctional educators.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 19.2020.39.12
УДК 378.147

В. В. Нечипоренко
info@khnnra.zp.ua
https://orcid.org/0000-0001-9183-442X

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З АУТИЧНИМИ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядаються актуальні питання розробки та практичної реалізації моделі компетентного фахівця в галузі дошкільної освіти, проаналізовані компоненти його професійної готовності до успішної корекційної роботи з аутичними дітьми дошкільного віку: інтеріоризовані цінності та особистісні якості педагога; професійно значущі вимоги до його особистості; ключові компетенції, професійні знання, вміння та здатності, які мають бути сформовані у корекційного педагога, що працює з дітьми дошкільного віку; визначальні характеристики професійної діяльності (принципи роботи; професійні позиції; дії, спрямовані на створення реабілітаційного та навчально-виховного простору; використання інноваційних технологій, методів і прийомів роботи; взаємозв'язок з іншими фахівцями). На основі наукового і практичного досвіду автора запропоновано і розкрито зміст ключових компетенцій корекційного педагога дошкільної ланки: життєтворчих компетенцій, компетенцій життєздатності та життєстійкості, інформаційних, самоосвітніх, комунікативних, правових, фахових та проективних компетенцій.

Ключові слова: аутичні діти, дошкільна освіта, корекційна робота, професіограма педагога закладу дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Актуальність і значущість вирішення проблеми аутизму в Україні та зарубіжних країнах лежить у площині підготовки фахівців до корекційної роботи з аутичними дітьми, надання їм кваліфікованої допомоги, починаючи з раннього віку. Саме в цей сензитивний період закладаються базові психічні функції, які мають ключове значення для подальшого життя дитини, тому від фахової компетентності корекційних педагогів дошкільної ланки спеціальних та інклюзивних закладів залежить позитивний результат подолання первинного аутистичного порушення (основними індикаторами якого є відчуження, патологічне усамітнення, агресія, самоагресія, фобії, негативізм, проблемна поведінка тощо) та вторинних нашарувань, а саме: порушень мовлення, пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, саморегуляції та самоконтролю. Розробка сучасної

професіограми таких фахівців та спрямування процесу професійної підготовки у закладах вищої освіти на формування передбачених у ній фахових компетентностей, знань, умінь та навичок є важливим аспектом готовності педагогів дошкільної ланки до успішної психологічної, корекційно-педагогічної, інклюзивної та освітньо-реабілітаційної роботи з аутичними дітьми.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретико-методичні засади підготовки спеціалістів до корекційної та реабілітаційної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, розроблені в наукових працях українських вчених В. Бондаря, В. Засенка, С. Миронової, В. Нечипоренко, Н. Пахомової, В. Синьова, А. Шевцова, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін. Проблемам корекційної допомоги аутичним дітям присвятили свої наукові дослідження Н. Базима, К. Островська, Х. Сайко, В. Синьов, Т. Скрипник, Д. Шульженко та ін.

В. Синьов і Д. Шульженко обґрунтовують технологію психологічної підготовки майбутніх фахівців до надання допомоги учням зі спектром інтелектуальних та аутистичних порушень, яка включає 7 стадій: 1) оволодіння понятійним апаратом спеціальної психології, як науки, досягнення варіативності в оперуванні змістом та типами інклюзії (побутової, ігрової, освітньої, спортивної, мистецької) на рівні теоретичних моделей, що робить можливим «опредметнення» абстрактної теорії; 2) навчання пізнанню психологічних аутистичних явищ у складній, багатоконтекстній реальності, виокремлення психологічних детермінант інклюзії з широкого кола чинників, знаходження численних складно опосередкованих варіантів трансформації дефектологічних (клінічних, психологічних, педагогічних, реабілітаційних, спеціальних) знань у повсякденному житті; 3) оволодіння способами, прийомами, засобами вивчення й розуміння аутичних дітей, їхніх батьків, вчителів, подолання тих стандартів, психологічних установок, бар'єрів, які детерміновані соціальними стереотипами, формування готовності до пізнання учня з аутистичною симптоматикою й прийняття якісних відмінностей його індивідуальності; 4) психологічна робота над власною суб'єктністю, що включає самопізнання, самовивчення, самооцінку, самоприйняття, саморегуляцію та самоконтроль, за рахунок чого оформлюються такі внутрішні механізми, як саморозуміння, саморефлексія, інтроспекція; 5) оволодіння методологією та методикою ділового спілкування з педагогами інклюзивної школи та батьками аутичних дітей; 6) стадія інтеграції корекційно-педагогічних та психокорекційних знань, вмінь, навичок в умовах інклюзивної практики; 7) стадія управління і контролю над власними емоціями, формування емоційної стійкості, подолання невпевненості, психокорекційна робота з власною особистістю на основі сучасних психологічних технологій, що сприяють мотивації психолога до подальшого професійного та особистісного зростання (Синьов В. М., Шульженко Д. І. (2017).

Розглядаючи загальнотеоретичні аспекти інтеграції складових професійної підготовки логопедів, Н. Пахомова наголошує, що реформування освітньої галузі, зокрема, підготовка нової генерації дефектологів, потребує оновлення змісту їх професійного навчання, який би базувався на інтегративних зв'язках педагогічних, психологічних і медичних галузей знань, був ущільнений в плані затраченого часу на вивчення матеріалу, але давав максимум знань. Розв'язанням проблеми інформаційного перевантаження є саме інтеграція як засіб узагальнення, систематизації, ущільнення та якісного оновлення знань майбутнього фахівця (Пахомова Н. Г. (2012), с. 187).

С. Миронова наголошує, що корекційних педагогів слід підготувати до співпраці з психологами і лікарями у напрямку використання психотерапевтичних технологій. Така підготовка може здійснюватись у процесі одержання фахової освіти, при підвищенні професійного рівня і проведенні методичної роботи (Миронова С.П. (2017), с. 226).

На думку Н. Базими, сучасний погляд на клініко-психологічну картину особливостей аутистичних порушень перебуває у досить широкому діапазоні розуміння проблеми і потребує створення системи корекції як первинних аномалій – афективно-комунікативної сфери та поведінки, так і вторинних, що виникають унаслідок блокування ними активної взаємодії з дорослими та дітьми, – пізнавальної сфери (Базима Н.В.(2015), с. 56). Вчений констатує, що у дітей з розладами соціальної взаємодії (у тому числі й у дітей з розладами аутистичного спектру) спостерігаються специфічні особливості комунікативної сфери, зокрема: порушена здатність встановлювати і підтримувати контакт з оточуючими людьми, регулюючи його глибину; знижене уміння керувати своєю поведінкою у спілкуванні; порушене уміння розуміти і враховувати психологічні особливості інших учасників спілкування; порушене уміння приймати, утримувати і передавати ініціативу у спілкуванні,

адекватно завершувати спілкування; порушене уміння психологічно правильно вступати у процес взаємодії, підтримувати спілкування, стимулюючи власну активність й активність співрозмовників; знижена здатність прогнозувати ситуацію спілкування, долати психологічні бар'єри; порушене уміння оптимально використовувати вербальні й невербальні комунікативні засоби; знижена здатність проявляти спостережливість, оцінювати свої стосунки з людьми; утруднене уміння формувати суб'єктивні уявлення про власну роль та роль інших учасників спілкування (Базима Н.В, (2019), с. 24].

Серед останніх фундаментальних публікацій, важливих для оптимізації процесу підготовки фахівців до корекційно-педагогічної роботи в умовах поширення практики інклюзивного навчання в Новій українській школі, слід назвати Глобальну моніторингову доповідь ЮНЕСКО за темою «Інклюзія та освіта», видану цього року (Inclusion and education: All means all, (2020) . У Доповіді наголошується, що глобальна криза, викликана пандемією Covid-19, призводить до загострення нерівності можливості різних учнів у здобутті якісної освіти. Це означає, що на міжнародному рівні інклюзію в освіті досі не можна вважати реальним результатом, натомість слід розглядати як довготривалий процес, майбутні наслідки якого залежать від сьогоднішніх зусиль його учасників. У Глобальній моніторинговій доповіді комплексно розглядаються провідні фактори, що впливають на ефективність розбудови інклюзивної освіти: нормативно-правова база і соціальна політика різних держав, фінансове забезпечення, курикулум і засоби індивідуалізації процесу його засвоєння учнями з різними навчальними можливостями, значення професійної компетентності педагогів і адміністрації закладу освіти, роль батьківської спільноти в інклюзивному навчанні. Авторський колектив фахівців ЮНЕСКО акцентує значення інклюзивної культури закладу освіти, яка сприяє соціально-емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами, формуванню в них відчуття особистої значущості, захищеності і благополуччя, а також психологічної єдності з іншими учнями у процесі спілкування. Зміст Глобальної моніторингової доповіді ЮНЕСКО свідчить про те, що проблеми освіти і соціалізації дітей з особливими потребами зберігають пріоритетне значення як для розвинених країн Європи та Північної Америки, так і для інших регіонів світу, в яких інклюзивна культура в суспільстві перебуває на стадії становлення.

Нові тенденції розвитку спеціальної педагогіки і актуальні вимоги щодо оптимізації практики інклюзивної освіти мають враховуватися при практичному розв'язанні проблеми підготовки фахівців до корекційної роботи з аутичними дітьми дошкільного віку, яка потребує подальших теоретичних та емпіричних досліджень.

Мета статті полягає в обґрунтуванні структури та змісту професійної компетентності фахівця, який здійснює корекційну роботу з аутичними дітьми дошкільного віку, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спеціальної педагогіки та інновацій в інклюзивній освітній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільна освіта, як перша ланка організованого навчання та виховання аутичної дитини в умовах освітнього закладу, закладає фундамент гармонійного розвитку особистості, визначає успішність її подальшої соціалізації на наступних етапах навчання (у закладі загальної середньої, професійно-технічної або вищої освіти). Через це держава делегує педагогу, який працює у цій сфері освіти, низку стратегічно важливих завдань, зафіксованих у Законі України «Про освіту». Стаття 33 цього Закону проголошує, що дошкільна освіта і виховання мають на меті забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їх всебічного розвитку, набуття життєвого досвіду, вироблення умінь, навичок, необхідних для подальшого навчання. В умовах дошкільних груп санаторної школи, що функціонує в структурі комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, зазначені пріоритети розширюються і доповнюються ідеями розвитку у аутичної дитини дошкільного віку психосоціального потенціалу, необхідного для подальшого набуття життєвої компетентності та здатності до життєтворчості. Через це стратегічною метою роботи дошкільних груп санаторної школи Хортицької національної академії є забезпечення всебічного (фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного і соціального) розвитку дитини як передумови набуття нею життєвої компетентності.

Реалізація зазначеної мети передбачає: виховання у аутичних дошкільників свідомості і самосвідомості; розвиток емоційної чутливості та чуйності; підтримку і збагачення креативних здібностей дітей; досягнення збалансованості соціальних вимог з індивідуальними інтересами вихованців; формування у вихованців позитивного ставлення до себе, інших, навколишнього світу (самоповаги і впевненості у собі, позитивного ставлення до свого розвитку, ініціативності, уміння

ставити мету, визначати життєві пріоритети); розвиток умінь і навичок співробітництва під час роботи в групі; розвиток умінь і навичок, необхідних для ефективної комунікації; застосування інтегративного підходу не лише під час організації ігор та занять дітей, а й у всій системі виховання і навчання дошкільників.

Успішна реалізація вказаної мети та супутніх завдань можлива за умови діяльності педагога нового типу, здатного бути фасилітатором компетентнісного становлення дитини дошкільного віку, провідником прогресивних гуманістичних ідей вітчизняної освіти. Підготовка такого фахівця повинна здійснюватися на основі обґрунтованої перспективної моделі компетентного педагога дошкільного відділення, яка визначатиме домінанти самоосвіти, особистісного та фахового самовдосконалення спеціаліста. Дана модель повинна мати саме перспективний характер, тобто, має бути спрямованою на випереджальне професійне зростання педагога, відповідно до інноваційних тенденцій сучасної освіти. Такий прогностичний характер відрізнятиме зазначену модель від низки традиційних констатувальних моделей педагога, які приречені на перманентне відставання від поступу освітньої теорії і практики. Завдяки впровадженню перспективної моделі педагог зможе стати прискорювачем інноваційного розвитку свого навчального закладу, здатним перейти від необхідності постійно наздоганяти останні освітні досягнення до готовності творчо здійснювати самобутню інноваційну діяльність в умовах дошкільної освіти.

Повний і вичерпний опис моделі компетентного корекційного педагога дошкільного закладу можливий за умови розкриття наступних характеристик особистості педагога та його професійної діяльності: цінності та особистісні якості педагога; вимоги до особистості педагога; ключові компетенції, професійні знання, вміння, здатності та якості, які мають бути сформовані у педагога; параметри професійної діяльності (принципи роботи; професійні позиції; дії, спрямовані на створення реабілітаційного та навчально-виховного простору; використання інноваційних технологій, методів і прийомів роботи; взаємозв'язок з іншими фахівцями).

Нижче описано змістовне наповнення кожного вказаного компонента на прикладі моделі компетентного корекційного педагога дошкільних груп санаторної школи Хортицької національної академії.

Основу професійної майстерності корекційного педагога, який працює в галузі дошкільної освіти, складає аксіологічний компонент, який описується через певну систему цінностей. Аналіз актуальних і перспективних пріоритетів дошкільної освіти дозволяє виділити наступні цінності, які мають бути інтеріоризовані сучасним педагогом у галузі дошкільної освіти: особистісні цінності (гуманізм; демократизм; відповідальність; толерантність; активність; ерудованість; працьовитість) і професійні цінності (інноваційність мислення та діяльності; відкритість для співпраці з колегами, вихованцями, їхніми батьками; висока якість роботи; досягнення практично значущих результатів роботи (з точки зору компетентнісного розвитку вихованців); збереження та зміцнення здоров'я дітей).

Реалізація зазначених цінностей можлива лише за умови сформованості у педагога дошкільної ланки таких особистісних якостей, як: висока особиста моральна культура; сучасний світогляд; принциповість, гуманістично зорієнтована ідейність у вирішенні суперечливих освітніх проблем; креативність; життєтворчість; гнучкість і дивергентність мислення; самоповага та впевненість у собі; позитивне ставлення до себе, інших, навколишнього світу.

Для визначення нормативних характеристик професійного портрета педагога вищезазначені цінності та якості доцільно трансформувати у конкретні вимоги до особистості педагога в галузі дошкільної освіти. До цих вимог можна віднести: любов до дітей; сучасний світогляд; емоційну чуйність та чутливість; готовність до педагогічного пошуку та новаторства, здійснення експериментальної діяльності; здатність втілювати ідеї реабілітаційно спрямованої педагогіки життєтворчості у вигляді конкретних педагогічних дій, спрямованих на розвиток життєвої компетентності дитини; постійну самоосвіту, власний моніторинг прогресивних тенденцій розвитку педагогічної думки та освітньої практики; розширення методичної палітри відповідно до передових відкриттів у сфері освіти; усвідомлення своєї відповідальності за життя вихованців; вміння передавати свої знання в доступній для засвоєння дітьми формі.

Зазначені цінності, якості та вимоги до особистості педагога репрезентують особистісний аспект його професійної компетентності. Його можна доповнити фаховим аспектом, який розкривається через

визначення ключових компетенцій, знань, умінь, здатностей і професійних якостей педагога.

Групи ключових компетенцій педагога дошкільної ланки включають життєтворчі компетенції, компетенції життєздатності та життєстійкості, інформаційні, самоосвітні, комунікативні, правові, фахові та проективні компетенції.

Життєтворчі компетенції – готовність і здатність самостійно, свідомо та творчо проектувати і здійснювати власне життя. Ці компетенції визначають перспективні параметри професійної майстерності педагога, адже стратегічні вектори фахового самовдосконалення повинні базуватися на загальній життєвій концепції та програмі (проектному підході до свого життя).

Компетенції життєздатності та життєстійкості – сукупність готовностей і здатностей, які лежать в основі розвитку життєвого потенціалу, вміння конструктивно долати екзистенційні труднощі. Дані компетенції обумовлюють високий рівень здійснення педагогічної діяльності навіть у складних умовах (робота з проблемними дітьми, завантаженість терміновими завданнями тощо).

Інформаційні компетенції – сукупність здатностей, які визначають успішність участі особистості в різноманітних інформаційних процесах, які відбуваються в суспільстві. Сформованість зазначених компетенцій дозволяє корекційному педагогу орієнтуватися у багатопланових напрямах розвитку педагогічної теорії, визначати домінантні та другорядні аспекти в отримуваній інформації.

Самоосвітні компетенції – готовність і здатність ефективно використовувати та швидко поповнювати, розширювати, інтегрувати власний досвід. Самоосвітні компетенції складають основу професійного самовдосконалення, вміння розширювати свій методичний арсенал за рахунок творчого осмислення і самобутньої інтерпретації передових педагогічних відкриттів.

Комунікативні компетенції – сукупність здатностей, пов'язаних з ефективним спілкуванням, а саме: володіння рідною мовою; знання, вміння та навички, пов'язані із застосуванням засобів комунікації; наявність вмінь, пов'язаних з розумінням психологічних особливостей спілкування. Завдяки цим компетенціям педагог може забезпечувати продуктивний діалог із вихованцями, їхніми батьками та своїми колегами.

Правові компетенції – знання законодавчих документів у сфері дошкільної освіти. Дані компетенції забезпечують правове підґрунтя здійснюваної педагогічної діяльності.

Фахові компетенції – знання педагогіки та психології дітей дошкільного віку, а також спеціальних методик їх навчання. На основі фахових компетенцій будується вся повсякденна діяльність педагога дошкільного відділення, тому високий рівень їх сформованості безпосередньо визначає міру його професійної компетентності.

Проективні компетенції – здатність організовувати з дітьми дошкільного віку елементарну проектну діяльність. Зазначені компетенції дозволяють педагогам успішно реалізовувати проектний підхід до організації навчально-виховного процесу, пріоритетного для дошкільних груп санаторної школи Хортицької національної академії.

Групи професійних знань, умінь, здатностей компетентного педагога щодо корекційної роботи з аутичними дошкільниками містять психологічні, педагогічні, конкретно-предметні та науково-дослідницькі знання, а також теоретичні й організаційні вміння та здатності. Нижче розкрито зміст кожного з цих компонентів професійної компетентності педагога.

Психологічні знання мають наступну структуру: диференційно-психологічні – це знання про особливості засвоєння навчального матеріалу у відповідності з індивідуальними та віковими характеристиками дітей дошкільного віку; соціально-психологічні – знання про особливості навчально-пізнавальної і комунікативної діяльності дітей дошкільного віку, про особливості їх взаємовідносин та спілкування; аутопсихологічні – знання про негативні та позитивні сторони своєї професійної діяльності, особливості власної особистості та її характерні якості.

Наступний компонент (педагогічні знання) поділяються на методологічні, теоретичні, методичні та технологічні, а саме: методологічні – знання закономірностей розвитку загального філософського змісту, обумовленості цілей виховання і навчання аутичних дітей дошкільного віку; теоретичні – знання законів, принципів та правил педагогіки та психології дітей дошкільного віку, основних форм діяльності дошкільників та ін.; методичні – знання, які дозволяють успішно конструювати навчально-виховний процес у дошкільних групах; технологічні – знання різноманітних педагогічних технологій, володіння методами і прийомами, які дозволяють успішно вирішувати практичні завдання навчання і виховання

дітей дошкільного віку.

Конкретно-предметні знання педагога формуються через оволодіння такими основними методиками, комплексне поєднання яких визначає різнобічний розвиток дітей дошкільного віку:

1. Методика розвитку мовлення і підготовки до навчання грамоти.
2. Методика формування елементарних логіко-математичних уявлень у дітей дошкільного віку.
3. Методика фізичного виховання дітей дошкільного віку.
4. Методика навчання дітей дошкільного віку зображувальній діяльності.
5. Методика музичного виховання.
6. Методика ознайомлення дошкільників із довкіллям.
7. Методика морально-етичного виховання.

Науково-дослідницькі знання педагога дошкільної освіти включають:

1. Уявлення про науку як систему знань і метод пізнання.
2. Базові знання з методології та здатність до визначення її місця в науковому пізнанні.
3. Знання про сутність загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження.
4. Знання технології планування і організації наукового експерименту.
5. Знання вимог щодо обробки та оформлення результатів наукового дослідження.
6. Знання правил роботи з науковою літературою та підготовки матеріалів до друку.

Сформованість у педагога цієї системи знань є фундаментом його успішної педагогічної діяльності, яка здійснюється на двох рівнях: теоретичному (аналітико-проективному) та організаційному (практичному). На кожному рівні педагог застосовує відповідні вміння та здатності, зміст яких потребує окремого розгляду.

Теоретичні вміння та здатності: аналітичні, через які проявляється узагальнена спроможність педагогічно мислити, діагностувати педагогічні явища, аналізувати їх складові (умови, причини, мотиви, засоби, форми та інше), знаходити способи оптимального вирішення педагогічних проблем тощо; прогностичні, які проявляються в прогнозуванні педагогічного процесу, розвитку особистості та її соціальних стосунків; проективні, що полягають у конкретизації педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання, обґрунтуванні способів і етапів їх реалізації, доборі змісту педагогічного процесу, визначенні основних видів діяльності тощо; рефлексивні, що проявляються в уміннях педагога аналізувати свою професійну діяльність, перевіряти правильність постановки мети і завдань, адекватність змісту педагогічного процесу поставленим пріоритетам, відповідність форм, методів, засобів, індивідуальним та віковим особливостям тощо.

Організаційні вміння та здатності: мобілізаційні (розвиток інтересу, формування у дошкільників мотивації до навчального процесу, стимулювання до саморозвитку і самовдосконалення, забезпечення умов для ефективної самореалізації особистості тощо); інформаційні (вміння отримувати, систематизувати знання і адаптувати їх до педагогічного процесу, організація їх чіткої і ефективної передачі); фасилітативно-розвивальні (організація процесу взаємодії з метою створення умов для всебічного розвитку особистості, удосконалення функціональних показників психічних процесів і властивостей); орієнтаційні (спрямовані на формування ціннісних установок особистості, її світогляду, організацію діяльності з метою прояву і закріплення соціальних якостей); перцептивні (проявляються в загальному вмінні розуміти партнерів по взаємодії, всебічно сприймати інших учасників спілкування, адекватно інтерпретувати поведінку, протистояти стереотипам сприйняття тощо); комунікативні (спрямовані на організацію педагогічного спілкування, встановлення психологічного контакту, коригування і управління процесом, володіння комунікативною культурою).

Останній компонент фахового аспекту професійної компетентності педагога дошкільного відділення становлять професійні якості, а саме: здатність до саморозвитку, професійна культура, творчий потенціал, новаторська педагогічна позиція, прогресивність, відкритість інноваціям.

Сформованість у педагога всього комплексу вищезазначених характеристик дозволяє йому професійно здійснювати педагогічну діяльність, спрямовуючи її на надання корекційної допомоги аутичним дітям дошкільного віку.

Відповідно до апробованої моделі компетентного педагога дошкільної ланки санаторної школи Хортицької національної академії, фахівець цього напряму має бути готовим до успішної реалізації

таких основних принципів освітньо-реабілітаційної роботи: системності та комплексності; розвивального і виховного навчання; науковості і доступності; урахування статевих і вікових можливостей дітей; свідомості і творчої активності особистості; наочності та розвитку мислення відповідно до вікових особливостей; системності та систематичності; міцності результатів і розвитку пізнавальних здібностей; позитивного емоційного фону; урахування індивідуальних особливостей кожної дитини; гуманізації та демократизації; задоволення потреб у культурно-ціннісному пізнанні довкілля; інтегративності та інтерактивності навчання; інноваційності.

До основних професійних позицій педагога віднесено: здатність до співпраці та співтворчості з дітьми; відкритість інноваціям; надання вихованцям права вибору; здатність виконувати ролі аналітика, фасилітатора, консультанта, організатора колективної діяльності.

Професійну педагогічну діяльність фахівця можна описати через визначення дій, спрямованих на створення реабілітаційного та навчально-виховного простору, а також інноваційних технологій, методів і прийомів роботи.

Дії педагога, спрямовані на створення реабілітаційного та навчально-виховного простору, включають: пошук шляхів оновлення, осучаснення педагогічної діяльності, дослідництво та експериментування; впровадження інноваційних освітньо-реабілітаційних технологій з метою створення пілотних проектів, авторських програм, раціональних методичних пропозицій; педагогічну рефлексію; створення умов для саморозвитку та життєтворчого зростання дошкільників; пошук і розробку педагогічних технологій щодо всебічного розвитку вихованців, формування в них основ особистісної культури; створення розвитково-реабілітаційного та навчального середовища; організацію систематичної просвітницької роботи з батьками.

Складовими професійної педагогічної діяльності є інноваційні педагогічні технології, методи та прийоми, якими повинен володіти корекційний педагог дошкільних груп санаторної школи Хортицької національної академії. До таких технологій відносяться: технологія проектної діяльності; інтегративні технології (спрямовані на комплексну реалізацію освітніх завдань); здоров'язбережувальні технології; інтерактивні технології. До основних педагогічних методів віднесено: бесіду; спостереження та аналіз діяльності вихованців; розповідь; читання; створення ситуації успіху. Серед корекційно-педагогічних прийомів найбільше значення для успішної діяльності педагога дошкільної ланки мають: ігрові прийоми; сюрпризний момент; створення ситуацій цікавості, здивування; постановка проблеми; аналіз життєвих ситуацій; демонстрація; виявлення ознак; порівняння; постановка питань та ін.

Високий рівень професіоналізму педагога дошкільного відділення можливий за умови його взаємозв'язку з іншими фахівцями: дефектологом (для забезпечення ефективної корекційно-розвивальної роботи з аутичними дошкільниками, які мають особливі освітні потреби); логопедом (з метою надання якісної педагогічної допомоги дітям-логопатам); реабілітологом (для оптимальної реалізації реабілітаційного компонента освітньої роботи); педіатром (для реалізації здоров'яформувальної і здоров'язбережувальної функцій освіти); вчителем початкової ланки (з метою забезпечення змістовної та методичної наступності між дошкільною та початковою освітою в умовах санаторної школи Хортицької національної академії); психологом (для забезпечення психологічного здоров'я вихованців).

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Урахування викладачами закладів фахової передвищої та вищої освіти педагогічного профілю, а також менеджерами і методистами закладів дошкільної освіти проаналізованих структурно-функціональних характеристик моделі компетентного педагога дошкільної освіти є необхідною умовою підготовки сучасних фахівців, готових до здійснення корекційної роботи з аутичними дітьми дошкільного віку. Як свідчить інноваційний досвід педагогів дошкільних груп санаторної школи Хортицької національної академії, головним результатом реалізації розглянутої моделі компетентного педагога є забезпечення всебічного (фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного та соціального) розвитку дитини як передумови набуття нею життєвої компетентності. Окрім цього, впровадження моделі сприятиме виконанню сучасних завдань, які стоять перед закладом дошкільної освіти, а саме: організація самоосвіти педагогів; планування тематики засідань методичного об'єднання педагогів дошкільного відділення; моніторинг ефективності освітнього процесу у закладі; участь у розробці стратегічних документів, таких як програма розвитку закладу дошкільної освіти (модель при цьому виконує функцію

концептуальної бази при розробці вимог до кадрового забезпечення); оптимізація освітньо-реабілітаційної практики (у моделі на системних засадах відображені відповідні дії педагога, завдяки чому її реалізація забезпечує цілісність освітньо-реабілітаційного процесу в закладі дошкільної освіти); гармонійний професійний розвиток фахівців (модель є збалансованим теоретичним конструктом, розробленим з урахуванням акмеологічних вимог до розвитку професійної компетентності педагога); стимулювання педагогів до самовдосконалення (через усвідомлення ними бажаного, ідеального рівня власної професійної компетентності).

Перспективи подальших пошуків за напрямом дослідження полягають у розробці інноваційної методичної системи підвищення кваліфікації педагогів, реалізація якої забезпечить достатній рівень їхньої готовності до проведення корекційної роботи з аутичними дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. (2019). Дитина з РАС в інклюзивному просторі. Науковий часопис *Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. № 38. С. 22–29. **2. Базима Н. В.** (2015). Теоретичне вивчення проблематики аутизму. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. №1. С. 51–56. **3. Бондар В. І.** (2004). Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи. *Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти : українсько-канадський досвід* : матеріали міжнар. конф. (Київ, 25–26 травня 2004 р.) / Бондар В. І. ; за ред. В. І. Бондаря, В. Петришина. Київ : Наук. світ, 200 с. **4. Засенко В. В.** (2010). Спеціальна освіта: стан і пріоритети розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Вип. 1. С. 4–7. **5**. **Миронова С. П.** (2017). .Використання у корекційній роботі з розумово відсталими дітьми нетрадиційних методів лікувальної педагогіки і психотерапевтичних технологій. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) :* збірник наукових праць : вип. 5 / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, С. 218–228. **6. Нечипоренко В. В.** (2013). Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції : монографія. Запоріжжя: Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 512 с. **7. Островська К. О.** (2017). Методи діагностично-корекційної роботи з дітьми з аутизмом. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) :* збірник наукових праць : вип. 9 / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, С. 156–167. **8. Пахомова Н. Г.** (2012). Загальнотеоретичні аспекти інтеграції педагогічних, психологічних і медичних складових професійної підготовки логопедів. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) :* збірник наукових праць : вип. 9 / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, С. 180–188. **9**. **Синьов В. М., Миронова С. П. (2007).** Принцип діяльності сучасної вищої школи у підготовці спеціалістів за напрямом «Корекційна освіта». *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету імені Івана Огієнка* / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., Вип. VIII. Сер. соціально-педагогічна. С. 85–87. **10. Синьов В. М., Шульженко Д. І.** (2017). Психологія інклюзивної освіти учнів зі спектром інтелектуальних та аутистичних порушень. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) :* збірник наукових праць : вип. 9 / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, С. 218–228. **11. Скрипник Т. В**. (2016). Стандартні вимоги до надання кваліфікованої допомоги дітям з розладами аутистичного спектра. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) :* збірник наукових праць : вип. 7 / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, С. 355–363. **12. Шевцов А. Г. (**2009). Освітні основи реабілітології : монографія. Київ : МП Леся, 484 с. **13. Шеремет М. К.** Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі. *Логопедія*. 2011. № 1. С. 3–5. **14. Шульженко Д. І. (**2009). Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей : монографія. Київ, 385 с. **15. Шульженко О. Є., Сайко Х. Я.** (2013). Особливості формування професійної компетентності педагогів в умовах включення дітей з аутизмом до загальноосвітнього простору. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Вип. 24. С. 368–373. **16. Inclusion and education: All means all (**2020) : GLOBAL EDUCATION MONITORING REPORT / Paris : UNESCO, 424 p.

References

1.Bazyma N. V. (2019) Dytyna z RAS v inkliuzyvnomu prostori. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia. № 38. S. 22–29. **2.Bazyma N. V.** (2015). Teoretychne vyvchennia problematyky autyzmu. Aktualni problemy pedahohiky, psykholohii ta profesiinoi osvity. №1. S. 51–56. **3.Bondar V. I.** (2004). Osvita ditei z osoblyvymy

potrebamy: poshuky ta perspektyvy. Suchasni tendentsii rozvytku spetsialnoi osvity : ukrainsko-kanadskyi dosvid : materialy mizhnar. konf. (Kyiv, 25–26 travnia 2004 r.) / Bondar V. I. ; za red. V. I. Bondaria, V. Petryshyna. Kyiv : Nauk. svit, 200 s. **4. Zasenko V. V. (**2010). Spetsialna osvita: stan i priorytety rozvytku. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy. Vyp. 1. S. 4–7. **5.Myronova S. P. (**2017). Vykorystannia u korektsiinii roboti z rozumovo vidstalymy ditmy netradytsiinykh metodiv likuvalnoi pedahohiky i psykhoterapevtychnykh tekhnolohii. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) : zbirnyk naukovykh prats : vyp. 5 / za red. V. M. Synova, O. V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi: PP Medobory-2006, S. 218–228. **6.Nechyporenko V. V.** (2013). Systemnyi rozvytok navchalno-reabilitatsiinoho tsentru yak vidkrytoi innovatsiinoi sotsialno-osvitnoi instytutsii : monohrafiia. Zaporizhzhia: Vydavnytstvo Khortytskoho natsionalnoho navchalno-reabilitatsiinoho bahatoprofilnoho tsentru, 512 s. **7.Ostrovska K. O.** (2017). Metody diahnostychno-korektsiinoi roboty z ditmy z autyzmom. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) : zbirnyk naukovykh prats : vyp. 9 / za red. V. M. Synova, O. V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi: PP Medobory-2006, S. 156–167. **8.Pakhomova N. H. (**2012). Zahalnoteoretychni aspekty intehratsii pedahohichnykh, psykholohichnykh i medychnykh skladovykh profesiinoi pidhotovky lohopediv. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) : zbirnyk naukovykh prats : vyp. 9 / za red. V. M. Synova, O. V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi: PP Medobory-2006, S. 180–188. **9.Synov V. M., Myronova S. P. (**2007). Pryntsyp diialnosti suchasnoi vyshchoi shkoly u pidhotovtsi spetsialistiv za napriamom «Korektsiina osvita». Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka / za red. O. V. Havrylova, V. I. Spivaka. Kamianets-Podilskyi : PP Moshynskyi V. S., Vyp. VIII. Ser. sotsialno-pedahohichna. S. 85–87. **10.Synov V. M., Shulzhenko D. I. (**2017). Psykholohiia inkliuzyvnoi osvity uchniv zi spektrom intelektualnykh ta autystychnykh porushen. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) : zbirnyk naukovykh prats : vyp. 9 / za red. V. M. Synova, O. V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi : PP Medobory-2006, S. 218–228. **11. Skrypnyk T. V.** (2016). Standartni vymohy do nadannia kvalifikovanoi dopomohy ditiam z rozladamy autystychnoho spektra. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) : zbirnyk naukovykh prats : vyp. 7 / za red. V. M. Synova, O. V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi : PP Medobory-2006, S. 355–363. **12. Shevtsov A. H.** (2009). Osvitni osnovy reabilitolohii : monohrafiia. Kyiv : MP Lesia, 484 s. **13.Sheremet M. K.** (2011). Osnovni tendentsii modernizatsii pidhotovky korektsiinykh pedahohiv v umovakh reformuvannia osvitnoi haluzi. Lohopediia. № 1. S. 3–5. **14. Shulzhenko D. I.** (2009). Osnovy psykholohichnoi korektsii autystychnykh porushen u ditei : monohrafiia. Kyiv, 385 s. **15.Shulzhenko O. Ye., Saiko Kh. Ya.** (2013). Osoblyvosti formuvannia profesiinoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh vkliuchennia ditei z autyzmom do zahalnoosvitnoho prostoru. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 19 : Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia. Vyp. 24. S. 368–373. **16. Inclusion and education: All means all** (2020).**:** GLOBAL EDUCATION MONITORING REPORT / Paris : UNESCO, 424 r.

Нечипоренко В. В. Подготовка специалистов для коррекционной работы с аутичными детьми дошкольного возраста.

В статье рассматриваются вопросы подготовки специалистов для коррекционной работы с аутичными детьми дошкольного возраста. Определены основные положения коррекционной работы педагога в учреждении дошкольного образования, инновационные педагогические технологии его деятельности. Охарактеризованная структурно-функциональная модель включает многообразие компонентов, взаимосвязанных психологических и профессиональных качеств, личностных характеристик, функциональных обязанностей, ценностей, профессиональных знаний, которые необходимы для профессиональной деятельности специалистов.

Ключевые слова: аутичные дети, дошкольное образование, коррекционная работа, профессиограмма педагога учреждения дошкольного образования.

Nechyporenko V. V. Training specialists for correctional work with autistic preschool children.

The article considers topical issues of developing and practical implementation of the competent preschool education specialist model. It analyzes the main components of professional readiness for successful correctional work with autistic preschool children which include internalized values and personal qualities of teachers, professionally significant requirements as to their personality, key competencies, professional knowledge, skills and abilities that a correction educator should develop in order to work with preschool children, defining characteristics of this professional activity (such as principles of work, professional positions, actions aimed at creating a space for rehabilitation and education, use of innovative technologies, methods and techniques, networking with other specialists). Based on scientific research and practical experience, the author identifies, defines and describes the key competencies of correctional teachers in preschool education including creative life competencies, resiliency and viability competencies, as well as informational, self-educational, communicative, legal, professional and projective competencies.

The article describes psychological knowledge – methodological, theoretical and technological – that a correctional educator should have to work with autistic children. Theoretical skills and abilities are represented in the article according to the structure that includes analytical, prognostic, projective and reflexive components. The author

argues that the organizational skills and abilities of correctional teachers have such dimensions as mobilization, information, development, orientation, perception, communication and correction.

The author analyzes the main professionally significant qualities of correction teachers including capacity for personal growth, professional culture, creativity, pioneering educative attitude, open-mindedness, and openness to innovation. The article substantiates the author's conceptual idea that high efficiency of preschool teachers' correctional work is possible under the condition that they team up with other specialists such as defectologists, speech therapists, rehabilitation specialists, pediatricians, primary school teachers and psychologists.

Keywords: autistic children, preschool education, correctional work, professional profile of a preschool teacher.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 19.2020.39.13
УКД 376-056.34:159.922.76

В. В. Сильченко
vika_lipa@ukr.net
http://orcid.org/0000-0001-8247-9489

ДИТЯЧИЙ АУТИЗМ – ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена психолого-педагогічним умовам розвитку, навчання та виховання дітей з аутизмом. Було проаналізовано вплив педагогічних умов, що відображає сукупність освітніх та матеріально-просторових можливостей у навчально-виховному процесі. Автор статті визначає цілі, завдання, принципи, актуалізує основні напрямки роботи з аутичними дітьми. Корекційно-виховна робота з аутичними дітьми має базуватися на визначенні типології різновидів аутистичних порушень, зумовлених індивідуальними особливостями інтелекту, мовлення, спілкування; вивченні потреб, мотивів, почуттів, реакцій, думок, намірів, пов'язаних з особливостями їхньої соціокультурної адаптації та самореалізації; врахуванні відповідних потреб та проблем родин, що виховують аутичну дитину; підвищення рівня спеціальної підготовки фахівців для проведення диференціальної діагностики, розробки корекційних та освітньо-виховних програм.

Ключові слова: аутизм, аутистичні розлади, корекція, інклюзія, педагогічні умови, пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Аутизм (розлади аутистичного спектру (РАС) – це стан, який виникає внаслідок порушення розвитку головного мозку і характеризується вродженим та всебічним дефіцитом соціальної взаємодії та спілкування. Його неможливо вилікувати, проте з часом можна скоригувати і адаптувати людину до соціального життя. Вибір оптимального навчального середовища великою мірою залежатиме як від тих можливостей, які створені в суспільстві, так і від індивідуальних особливостей дитини, рівня її інтелектуального розвитку, важкості вираження симптомів аутизму. Інклюзивна практика реалізує доступ до отримання освіти в загальноосвітньому закладі за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Дає можливість створити необхідні умови для адаптації освіти для всіх без винятку дітей незалежно від їх індивідуальних особливостей. Аутизм зустрічається в країнах усього світу незалежно від расової приналежності, етнічної групи і соціального середовища. У переважній більшості досліджень аутизм розуміється не як захворювання із звичайною для цієї категорії явищ етіологією, а як синдром, який описується як поєднання атипових поведінкових характеристик.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні у всьому світі аутистичні розлади у дітей зустрічаються частіше за дитячі онкологічні захворювання, синдром Дауна, глухоту та відсутність зору, взятих разом. Однак проблеми РАС в Україні поки що залишаються у більшості випадків поза увагою. Аутизм стає однією з головних причин дитячої інвалідності. Прогноз залежить від ступеня тяжкості аутистичних розладів, наявності чи відсутності органічних уражень, розвитку інтелекту, мови та своєчасності лікувальних заходів. Відомо, що за відсутності лікування, корекційної допомоги майже 70% дітей з аутизмом мають надалі тяжкі інвалідизуючі порушення та потребують постійного догляду сторонніх осіб. Своєчасне лікувально-корекційне втручання значно покращує прогноз. Рання діагностика та ранні інтервенції можуть змінити ситуацію на краще. Застосування скринінгових інструментаріїв, зокрема опитувальника M-CHAT, дозволяє вчасно запідозрити розлад загального розвитку. Опитувальник має застосовуватися на первинному рівні медичної допомоги в закладах дошкільної освіти. Потрібно скоординувати зусилля та налагодити взаємодію практичних психологів